

The Decision-Making Logic of Imam Khomeini (RA) in Iran's Internal Affairs: with an Islamic Approach

Amir Fazeli*

Mitra Bahrami**

Abstract

One of the vital issues in the establishment and stabilization of the system of the Islamic Republic of Iran is the sensitive and significant decisions of Imam Khomeini (RA) in various events in the country. The purpose of this research is to investigate the logic of their decisions in the internal issues of the country. The current research is based on the statements and decisions of the Imam (RA) using the "descriptive-analytical" method. The findings of the research are: the decision-making logic of the Great Leader of the Islamic Revolution in the internal issues of the country, which includes the following: the formation of an Islamic government, practice and adherence to the law, expediency, using collective reason and consultation, reconciling politics and Sharia, dealing with opponents and hypocrites and finally, revision of the constitution. The results show that in the view of Imam Khomeini (RA), adherence to the implementation of these factors in important national decisions is very important. Therefore, identifying these factors will help us to have a suitable strategy for rational and constructive decisions for the future of the country.

Keywords: Leader; logic; decision; expediency; reason; Islam.

* Assistant Professor, Department of Islamic Studies, Faculty of Medicine, Kermanshah University of Medical Sciences, Kermanshah, Iran, amir.fazeli@kums.ac.ir

** Assistant Professor, Department of Islamic Studies, Faculty of Medicine, Kermanshah University of Medical Sciences, Kermanshah, Iran (Corresponding Author), mitra.bahrami@kums.ac.ir

Date received: 05/10/2024, Date of acceptance: 16/11/2024

Introduction

The establishment and stabilization of the Islamic Republic of Iran were deeply influenced by the decisive and pivotal decision-making of Imam Khomeini (RA), the founder and leader of the revolution. As one of the most prominent figures of the 20th century, Imam Khomeini's decisions during critical moments in the early years of the Islamic Republic played a fundamental role in shaping Iran's political, social, and religious landscape. His approach to governance was deeply rooted in Islamic jurisprudence, but at the same time, it reflected a keen awareness of contemporary political realities.

This research aims to examine the logic underlying Imam Khomeini's decision-making process in internal matters of the country. By analyzing his speeches, actions, and directives during the formative years of the Islamic Republic, we can better understand the principles and strategies that guided his leadership. These include the establishment of Islamic governance, adherence to law, political pragmatism, consultation and collective wisdom, reconciliation between religion and politics, handling opposition, and constitutional reforms.

Understanding Imam Khomeini's decision-making logic is not only critical for analyzing the early years of the Islamic Republic but also for formulating effective decision-making frameworks for the future of Iran. The study applies a descriptive-analytical method, relying on historical documents and the Imam's writings to draw conclusions about his leadership style and decision-making principles.

What was the decision-making logic of Imam Khomeini in addressing internal issues of the Islamic Republic of Iran, and how did it contribute to the stability and development of the new government? Imam Khomeini's decision-making was based on a unique combination of Islamic principles, collective wisdom, and pragmatic considerations. His decisions were not only guided by religious jurisprudence but also by a deep understanding of the socio-political context of the time. The hypothesis suggests that his adherence to Islamic governance, consultation, and pragmatic policy-making ensured the sustainability and stability of the Islamic Republic, while his flexible approach allowed for constitutional reform and adaptation in response to changing circumstances.

Materials & Methods

The research adopts a **descriptive-analytical approach**, focusing on the analysis of Imam Khomeini's speeches, letters, and decisions in critical moments. The study relies

on both primary and secondary sources, including documented speeches of Imam Khomeini, historical accounts, and scholarly analyses of his leadership during the early years of the Islamic Republic.

The analysis is structured around key themes in his decision-making logic, including the formation of Islamic government, adherence to the rule of law, consultation and collective wisdom, the balancing of religion and politics, pragmatic decision-making, dealing with opposition, and constitutional reforms. Each theme is explored in detail to demonstrate how Imam Khomeini's decisions contributed to the establishment and stabilization of the Islamic Republic.

Discussion & Result

1. Establishment of Islamic Governance

Imam Khomeini's decision to establish an Islamic government was rooted in his deep commitment to the principles of Islamic jurisprudence, particularly the concept of *Velayat-e Faqih* (Guardianship of the Jurist). He believed that governance should be based on Islamic law (Sharia) and that religious scholars, who are well-versed in Islamic jurisprudence, should oversee the political affairs of the country. This principle became the cornerstone of the Islamic Republic's political system.

However, Imam Khomeini's approach was not purely theoretical. He understood the complexities of establishing a new government after the fall of the Pahlavi monarchy and took pragmatic steps to ensure the smooth transition of power. For instance, he emphasized the need for popular support and democratic participation in the formation of the new government. The referendum on the establishment of the Islamic Republic in 1979 is an example of his willingness to involve the people in the decision-making process, thereby ensuring legitimacy for the new system.

2. Adherence to Law

Another key aspect of Imam Khomeini's decision-making was his strong adherence to the rule of law. He believed that the legitimacy of any government depends on its commitment to upholding justice and enforcing laws based on Islamic principles. This is evident in his emphasis on the implementation of Islamic law in all aspects of governance.

However, Imam Khomeini's adherence to law was not rigid. He recognized that laws must be adapted to the changing circumstances of society. This flexibility allowed him to introduce reforms in the legal and constitutional framework of the Islamic

Republic. For example, the 1989 constitutional amendments, which redefined the role of the presidency and the *Velayat-e Faqih*, demonstrate his ability to adapt the legal structure to meet the needs of the country's evolving political landscape.

3. Pragmatism and Expediency

While Imam Khomeini was deeply committed to Islamic principles, he was also a pragmatist who understood the importance of political expediency. In his decision-making, he often prioritized the greater good of the Islamic Republic over strict adherence to ideological purity. This is most evident in his concept of *Maslahat* (expediency), which allowed him to justify certain decisions that might not have aligned perfectly with Islamic law but were necessary for the survival and stability of the state.

One notable example is the establishment of the Expediency Discernment Council, an institution designed to resolve conflicts between the parliament and the Guardian Council. This institution reflects Imam Khomeini's pragmatic approach to governance, as it allowed for the resolution of political disputes in a manner that prioritized the interests of the nation.

4. Collective Wisdom and Consultation

Imam Khomeini placed great importance on consultation and collective wisdom (*Shura*) in his decision-making process. He frequently sought the advice of scholars, politicians, and military leaders before making critical decisions. This reliance on collective wisdom not only ensured that his decisions were well-informed but also fostered a sense of unity and shared responsibility among Iran's leadership.

Consultation was particularly important in matters of national security, such as the Iran-Iraq War. Imam Khomeini's decision to continue the war after the recapture of Khorramshahr was based on the collective advice of military commanders and political leaders, who believed that further fighting was necessary to secure Iran's borders.

5. Reconciliation of Religion and Politics

A key feature of Imam Khomeini's decision-making was his ability to reconcile Islamic principles with the realities of modern politics. He believed that Islam and politics were inseparable and that religious values should guide political decisions. However, he also recognized the need to engage with the international community and adopt modern political practices to ensure the survival of the Islamic Republic.

This balancing act is evident in his foreign policy decisions, such as his decision to release American hostages in 1981. While many hardliners opposed the decision on

ideological grounds, Imam Khomeini saw it as a necessary step to de-escalate tensions with the United States and focus on domestic challenges.

6. Handling Opposition and Enemies

Imam Khomeini's decision-making logic also extended to dealing with opposition, particularly the *Monafeqin* (hypocrites) and other groups that posed a threat to the Islamic Republic. He believed in taking a firm stance against internal enemies, as demonstrated by his crackdown on opposition groups such as the People's Mojahedin Organization of Iran (MEK). While his approach to dealing with opposition was often harsh, it was consistent with his belief that the survival of the Islamic Republic required strong and decisive leadership.

7. Constitutional Reforms

Finally, Imam Khomeini's decision to initiate constitutional reforms in 1989 was a testament to his flexibility and foresight. The amendments, which included changes to the role of the presidency and the expansion of the *Velayat-e Faqih*, reflected his recognition that the political structure of the Islamic Republic needed to evolve to meet the challenges of the post-war period.

Conclusion

The decision-making logic of Imam Khomeini was characterized by a combination of Islamic principles, pragmatism, collective wisdom, and flexibility. His decisions were rooted in a deep commitment to establishing and maintaining an Islamic government, but they were also informed by the practical realities of governing a modern state. By adhering to the rule of law, prioritizing the greater good, and consulting with others, Imam Khomeini was able to navigate the complex political challenges of the time and ensure the stability and survival of the Islamic Republic.

Understanding Imam Khomeini's decision-making logic provides valuable insights into the governance of Iran and offers a framework for future decision-making that balances Islamic principles with pragmatic considerations. His approach demonstrates the importance of adaptability, consultation, and prioritizing national interests in ensuring the long-term success of the Islamic Republic.

Bibliography

Abedi Jafari, Hassan, Taslimi, Mohammad Saeed, Faqihi, Abolhassan, & Sheikhzadeh (2013), *Thematic Analysis and Network of Themes: A Simple and Efficient Method for Analyzing Patterns in Qualitative Data*, Strategic Management Thought, 5(2). {in persian}

- Abedi Jafari, Hassan, Taslimi, Mohammad Saeed, Faqihi, Abolhassan and Sheikhzadeh (2013), Thematic analysis and network of themes: a simple and efficient method for analyzing patterns in qualitative data, *Strategic Management Thought*, 5(2).
- Fawzi, Yahya, (2005), *Imam Khomeini's Political Thought*, Qom: Ma'arif Publishing House. {in persian}
- Fawzi, Yahya, (2005), *Imam Khomeini's Political Thought*, Qom: Ma'arif Publishing House.
- Hamidreza Rahmanizadeh Dehkordi (2022), an introduction to the pathology of decision-making in governing institutions with emphasis on the government. *Government Research Quarterly*, Volume: 8, Number: 30
- Imam Khomeini (RA), Seyyed Ruhollah, (1981), *Risaleh Novin*, Vol. 4, Tehran: Nomar Kitab Publishing House
- Imam Khomeini (RA), Seyyed Ruhollah, (1981), *Risaleh Novin*, Vol. 4, Tehran: Nomar Kitab Publishing House. {in persian}
- Imam Khomeini (RA), Seyyed Ruhollah, (1994), *Velayat Faqih*, Institute for editing and publishing the works of Imam Khomeini (RA)
- Imam Khomeini (RA), Seyyed Ruhollah, (1994), *Velayat Faqih*, Institute for Editing and Publishing the Works of Imam Khomeini (RA). {in persian}
- Imam Khomeini (RA), Seyyed Ruhollah, (2000) *Sahifa Noor*, Vol. 14, Institute for Editing and Publishing the Works of Imam Khomeini (RA)
- Imam Khomeini (RA), Seyyed Ruhollah, (2000), *Sahifa Noor*, 12, Imam Khomeini (RA) Editing and Publishing Institute
- Imam Khomeini (RA), Seyyed Ruhollah, (2000), *Sahifa Noor*, 13, Institute for Editing and Publishing the Works of Imam Khomeini (RA)
- Imam Khomeini (RA), Seyyed Ruhollah, (2000), *Sahifa Noor*, Vol. 12, Imam Khomeini (RA) Editing and Publishing Institute. {in persian}
- Imam Khomeini (RA), Seyyed Ruhollah, (2000), *Sahifa Noor*, Vol. 13, Institute for Editing and Publishing the Works of Imam Khomeini (RA). {in persian}
- Imam Khomeini (RA), Seyyed Ruhollah, (2000), *Sahifa Noor*, Vol. 14, Institute for Editing and Publishing the Works of Imam Khomeini (RA). {in persian}
- Imam Khomeini (RA), Seyyed Ruhollah, (2000), *Sahifa Noor*, Volume 1, Imam Khomeini (RA) Editing and Publishing Institute
- Imam Khomeini (RA), Seyyed Ruhollah, (2000), *Sahifa Noor*, Volume 1, Imam Khomeini (RA) Editing and Publishing Institute. {in persian}
- Imam Khomeini (RA), Seyyed Ruhollah, (2000), *Sahifah Noor*, Volume 21, Imam Khomeini's (RA) Editing and Publishing Institute
- Imam Khomeini (RA), Seyyed Ruhollah, (2000), *Sahifah Noor*, Volume 21, Institute for Editing and Publishing the Works of Imam Khomeini (RA). {in persian}

251 Abstract

Imam Khomeini (RA), Seyyed Ruhollah, (2002), *Sahifah Noor*, Volume 4, Institute for Editing and Publishing the Works of Imam Khomeini (RA). {in persian}

Imam Khomeini (RA), Seyyed Ruhollah, (2002), *Sahifah Noor*, Volume 4, Institute for Editing and Publishing the Works of Imam Khomeini (RA)

Khalilian, Seyyed Khalil, (2003), *Islamic International Law*, 9th edition, Tehran: Farhang Islamic Publishing House. {in persian}

Khalilian, Seyyed Khalil, (2003.), *Islamic International Law*, 9th edition, Tehran: Farhang Islamic Publishing House

Khosropanah Abdul Hossein, (2000) *Expediency Discourse in the Light of Sharia and Government*, Tehran: Cultural Institute of Contemporary Knowledge and Thought

Khosropanah, Abdolhossein, (2000), *Expediency Discourse in the Light of Sharia and Government*, Tehran: Cultural Institute of Contemporary Knowledge and Thought. {in persian}

تحلیل منطق تصمیم‌گیری امام خمینی (ره) در مسائل داخلی کشور: با رویکرد اسلامی

امیر فاضلی*

میترا بهرامی**

چکیده

یکی از مسائل حیاتی در استقرار و تثبیت نظام جمهوری اسلامی ایران، تصمیم‌گیری‌های حساس و قابل توجه حضرت امام خمینی (ره) در رویدادهای مختلف در کشور است، ایشان از حکمای سده اخیر و پرورش یافته حوزه قم و منشاء خدمات و تصمیم‌گیری‌های مهم بوده است. هدف در این پژوهش، بررسی منطق تصمیم‌گیری‌های ایشان در مسائل داخلی کشور می‌باشد. پژوهش حاضر با استناد به بیانات و تصمیمات امام (ره) به روش «توصیفی تحلیلی» انجام گرفته است. یافته‌های تحقیق عبارت است از: منطق تصمیم‌گیری رهبر کبیر انقلاب اسلامی در مسائل داخلی کشور، که شامل موارد ذیل است: تشکیل حکومت اسلامی، عمل و پایبندی به قانون، مصلحت‌سنجی، بهره‌گیری از عقل جمعی و مشورت، آشتی‌دادن سیاست و شریعت، برخورد با معاندین و منافقین و درنهایت، بازنگری در قانون اساسی. نتایج بیانگر آن است که در دیدگاه امام خمینی (ره)، پایبندی به اجرای این عوامل در تصمیم‌گیری‌های مهم کشوری بسیار حائز اهمیت است. لذا، شناسایی این عوامل به ما کمک خواهد کرد که راهبرد مناسبی برای تصمیم‌گیری‌های منطقی و سازنده برای آینده کشور داشته باشیم.

کلیدواژه‌ها: رهبر، منطق تصمیم‌گیری، مصلحت‌سنجی، عقل جمعی، اسلام.

* استادیار، گروه معارف اسلامی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه، کرمانشاه، ایران،
amir.fazeli@kums.ac.ir

** استادیار، گروه معارف اسلامی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه، کرمانشاه، ایران (نویسنده
مسئول)، mitra.bahrani@kums.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۷/۱۴، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۸/۲۶

۱. مقدمه

در تمامی جوامع، یکی از مسائل حیاتی که در موضوعات مختلف فردی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، نظامی و در تمامی شرایط عادی، بحرانی و اضطراری، به‌ویژه در حیات سیاسی ملت‌ها خود را به‌خوبی نشان می‌دهد، تصمیم‌گیری است. در واقع، تصمیم‌گیری، معرف رفتار و عملکرد افراد و سازمان‌ها است. تصمیم‌گیری‌های سیاسی، تصمیماتی هستند که تأثیرات قابل توجهی از خود بر جای می‌گذارند و تبعات آن به حدی است که مشروعیت و یا مقبولیت یک نظامی سیاسی را تحت تأثیر خود قرار می‌دهند، لذا، این تصمیمات از دیدگاه ذی‌نفعان و مخاطبان و به‌خصوص پژوهشگران علوم سیاسی و در فلسفه سیاست، مورد بررسی دقیق و موشکافانه قرار می‌گیرد. نقش رهبر در جامعه اسلامی از راهبردهای کلان سیاست داخلی و خارجی بسیار حساس است و می‌تواند در بسیاری از مشکلات جامعه نظر نهایی را ارائه دهد. لذا، رهبران باید در تصمیمات خود، نهایت تلاش و دقت را بنمایند و خود را مجهز به یک الگوی تصمیم‌گیری منطقی و عقلایی کنند.

منظور از تصمیم‌گیری در پژوهش پیش رو، انتخاب راه، روش و سیاست‌های مختلف و متضاد کلان است که انقلاب اسلامی ایران در مسیر خود با آنان روبرو بوده است. در نوع تصمیم‌گیری، هر کدام از این مسیرها می‌توانست مقصد اصلی نظام را تغییر دهد. مانند تصمیم‌گیری در مورد تسخیر لانه جاسوسی آمریکا، عزل بنی صدر و تشکیل مجمع تشخیص مصلحت نظام که این تصمیمات در مواقع حساس نظام انتخاب شده و حتی گاهی ممکن است مخالفت‌های گسترده‌ای از دیدگاه مدیران کشور با آن تصمیم وجود داشته باشد. لذا، در این مقاله سعی شده است تا شناخت منطق تصمیم‌گیری از دیدگاه امام‌خمينی(ره) در مسائل داخلی را مطالعه و یافته‌ها را صورت‌بندی نماید. ایشان از حکمای سده اخیر و پرورش یافته حوزه قم و منشاء خدمات و تصمیم‌گیری‌های مهم بوده است. بنابراین، هدف این پژوهش، بررسی منطق تصمیم‌گیری‌های ایشان در مسائل داخلی کشور است و به دنبال پاسخ به این سؤالات است که؛ ۱. فلسفه وجودی منطق تصمیم‌گیری از دیدگاه امام‌خمينی(ره) چیست؟ (چرایی)؛ ۲. ویژگی‌های منطق تصمیم‌گیری از دیدگاه رهبر کبیر جمهوری اسلامی ایران چیست؟ (چیستی)؛ ۳. فرایند منطق تصمیم‌گیری از دیدگاه رهبر کبیر جمهوری اسلامی ایران چیست؟ (چگونگی).

۲. پیشینه پژوهش

براساس بررسی‌ها و جستجو صورت گرفته در ایران تحقیق که در رابطه با رویکرد تحلیل منطق تصمیم‌گیری امام خمینی(ره) در مسائل داخلی کشور صورت نگرفته است. و با بررسی پیشینه، به موارد ذیل می‌توان اشاره کرد. در ابتدا، مهم‌ترین کتاب‌ها را مختصر بیان می‌نمایم:

رجبی (۱۳۷۸) در کتاب "زندگینامه سیاسی امام خمینی(ره)" به اوضاع سیاسی کشور از مشروطه تا پایان دوره استبداد رضاخان را تشریح نموده، سپس به بررسی دوران زندگی امام از کودکی تا زمان مبارزه و به رویدادهایی چون لایحه انجمن‌های ایالتی و ولایتی، رد رفراندوم، سخنرانی روز عاشورا و قیام ۱۵ خرداد، دستگیری و آزادی و مبارزه با کاپیتولاسیون را مورد تحلیل قرار داده است.

جمشیدی(۱۳۹۴) در کتاب "اندیشه سیاسی امام خمینی(ره)"، به تحولات سیاسی-اجتماعی دوران حیات امام خمینی(ره) و نقش آن در طرح اندیشه سیاسی ایشان پرداخته است.

بادامچیان(۱۳۸۷) در کتاب "درآمدی بر اندیشه سیاسی امام خمینی(ره)"، تحقیقی در باب شناخت مفاهیم سیاسی موجود در اندیشه سیاسی امام خمینی(ره) و مقایسه آن با مفاهیم سیاسی موجود در اسلام و نیز نظریات ایشان درخصوص نهادهای سیاسی موجود در جامعه اسلام می‌باشد.

قزوینی(۱۳۸۸) در کتاب "مبانی تصمیم‌گیری امام خمینی(ره)"، به بررسی تصمیمات مهمی مانند لغو حکومت نظامی شاه، تشکیل دولت موقت، تسخیر لانه جاسوسی آمریکا می‌پردازد.

در بخش مقالات، سه مورد پژوهشی را می‌توان نام برد.

عیوضی (۱۳۸۷) در مقاله‌ای با عنوان "رهیافت تصمیم‌گیری در منظر امام خمینی با تاکید بر نظام بین‌المللی" به خصوصیات و ویژگی‌های منحصر به فرد ایشان، و برداشت‌های سیاسی حضرت امام در عرصه بین‌الملل پرداخته است.

فروتنی (۱۳۹۵)، در مطالعه‌ای به تحلیل "سیاست دفاعی امام خمینی(ره) در دفاع مقدس"، که سیاست دفاعی امام خمینی سبب گسترش و توسعه ابعاد فرهنگی انقلاب اسلامی، قدرت ولایت فقیه در جهان گردید را مورد بررسی قرار داده است.

جاویدی و بهروزی لک (۱۳۹۵) در مطالعه‌ای به "تحلیل مضمون محتوای «مردم» در اندیشه سیاسی امام خمینی"، به ویژگی‌های مردم، حقوق ملت، جایگاه و نقش ملت در نظام اسلامی و شاخص‌های ملت در نظام اسلامی پرداخته است.

۳. فلسفه وجودی منطق تصمیم‌گیری از دیدگاه امام‌خمينی(ره)

۱.۳ تشکیل حکومت اسلامی

فلسفه‌ی وجودی منطق تصمیم‌گیری به عقیده‌ی ایشان از سه موضوع فراگیر تشکیل حکومت اسلامی، ارزش‌های اخلاقی و ارزش‌های دینی اسلامی تشکیل شده است. ایشان، همواره در سخنان خود به تشکیل حکومت اسلامی پرداخته است. بدین جهت، باید گفت که در دیدگاه امام‌خمينی(ره)، حکومت اسلامی، حکومت قانون است. وی، حکومت اسلامی را به معنای حکومت مبتنی بر قانون الهی می‌داند که زمامدار این حکومت باید قبل از همه چیز، عالم به قوانین الهی باشد. ایشان، هدف از تشکیل حکومت در اسلام را اجرای قسط و عدل می‌داند و حاکم وظیفه دارد از دریچه قوانین اسلام با مسائل جامعه روبرو شود و حق استفاده شخصی از قدرت را ندارد. ایشان اعتقاد داشت و تاکید می‌کرد که حکومت اسلامی و حاکم اسلامی نباید از زمان عقب بوده و از پاسخ به نیازهای زمان، عاجز باشد. وی در این خصوص می‌فرماید:

و اما حکومت حق، برای نفع مستضعفان و جلوگیری از ظلم و جور و اقامه عدالت اجتماعی، همان است که مثل سلیمان بن داود و پیامبر عظیم الشان اسلام - صلی الله علیه و آله - و اوصیای بزرگوارش برای آن کوشش می‌کردند؛ از بزرگ‌ترین واجبات و اقامه آن، از والاترین عبادات است. (موسوی خمینی، ۱۳۷۹، ۲۱، ۴۰۷).

لذا، از اهداف حکومت الهی و اسلامی در نظر ایشان، هدایت جامعه است:

در دنیای امروز، که گفته می‌شود، دنیای صنعت است، رهبران فکری می‌خواهند جامعه بشری را نظیر یک کارخانه بزرگ صنعتی اداره کنند؛ در حالی که جامعه‌ها از انسان‌ها تشکیل شده است که دارای بُعد معنوی و روح عرفانی است و اسلام در کنار مقررات اجتماعی، اقتصادی و غیره به تربیت انسان بر اساس ایمان به خدا تکیه می‌کند و در هدایت جامعه از این بُعد، بیشتر برای هدایت انسان به طرف تعالی و سعادت عمل می‌کند (موسوی خمینی، ۱۳۷۹، ۵، ۴۱۰).

در موارد متعدد دیگری، ایشان به مسأله عدالت و نفی ظلم و گرفتن حق مظلومین و برابری انسان‌ها و برقراری قانون در جامعه اشاره دارند. «عهد دار شدن حکومت فی حد ذاته، شأن و مقامی نیست؛ بلکه وسیله انجام وظیفه اجرای احکام و برقراری نظام عادلانه اسلام است» (امام خمینی(ره)، ۱۳۷۳، ۵۴).

تحلیل منطق تصمیم‌گیری امام خمینی(ره) ... (امیر فاضلی و میترا بهرامی) ۲۵۷

امام(ره) نام نظام اسلامی پیشنهادی را «جمهوری اسلامی» قرار دادند و در مصاحبه‌ای که در تاریخ (۱۳۵۷/۸/۱۰) در پاریس انجام شد، برای اولین بار در پاسخ این سؤال که نظرتان درباره تغییرات و تحولات آینده ایران چیست؟ فرمودند: «حکومت دموکراسی و جمهوری اسلامی برقرار می‌شود. در این جمهوری یک مجلس ملی، مرکب از منتخبین واقعی مردم، امور مملکت را اداره خواهند کرد... با استقرار جمهوری اسلامی، ساختمان واقعی و حقیقی کشور شروع خواهد شد» (موسوی خمینی(ره)، ۱۳۷۹، ۴، ۲۴۴). در توضیح بیشتر در مورد این نظام در چند روز بعد فرمودند: «در جمهوری اسلامی... دقیقاً باید به آرای عمومی در همه جا، احترام بگذارند» (موسوی خمینی(ره)، ۱۳۸۱، ۴، ۲۶۶).

و بالاخره در موارد متعددی بر اتکای نظام جمهوری اسلامی به آرای ملت و مشارکت کامل همه مردم در اداره امور جامعه تأکید کردند؛ گرچه محوریت قوانین اسلام نیز در موارد متعددی مورد نظر ایشان بوده است.

۲.۳ عمل و پای‌بندی به قانون

دومین موضوع، عمل و پای‌بندی به قانون است. ایشان در موارد متعددی بر لزوم قانون‌مندی و عمل به قانون تأکید داشتند؛ در یکی از این موارد که در پی بروز حادثه ۱۴ اسفند دانشگاه تهران، و اختلاف بنی صدر با دیگر مقامات جمهوری اسلامی ایران به صدور بیانیه‌ای شدید انجامید، در سند اول آن، رهبر کبیر بیان نمودند:

معیار در اعمال نهادها، قانون اساسی است و تخلف از آن برای هیچ کس چه متصدیان امور کشوری و لشکری و چه اشخاص عادی، جایز نیست و متخلف به مردم معرفی می‌شود و مورد مؤاخذه قرار می‌گیرد. بنابراین، دخالت هر یک از مقامات در امور مربوط به مقامات دیگر، برخلاف قانون است و دخالت‌کننده به مردم معرفی می‌گردد. (موسوی خمینی(ره)، ۱۳۷۹، ۱۴، ۲۰۱).

ایشان، نه تنها قانون اساسی، که قانون عادی را نیز به‌عنوان امر محتوم و لازم‌الاجرا معرفی کرده و با متخلفان از قانون برخورد می‌کردند: «نمی‌شود از شما پذیرفت که ما قانون را قبول نداریم. غلط می‌کنی قانون را قبول نداری! قانون ترا قبول ندارد» (موسوی خمینی(ره)، ۱۳۷۹، ۱۴، ۱۳۷۷).

ایشان بر لزوم تحدّد مسئولیت و اختیارات هر یک از مسئولان، تأکید وافر داشتند و فعالیت‌های خلاف قانون را از طرف هیچ کس نمی‌پذیرفتند:

باید حدود معلوم بشود. آقای رئیس جمهور، حدودش در قانون اساسی چه هست، یک قدم آن ور بگذارد من با او مخالفت می‌کنم. اگر همه مردم هم موافق باشند، من مخالفت می‌کنم. آقای نخست وزیر، حدودش چه قدر است، از آن حدود نباید خارج بشود. (موسوی خمینی (ره)، ۱۳۷۹، ۱۴، ۱۳۷۷).

۳.۳ مصلحت‌سنجی

سومین موضوع، مصلحت‌سنجی است که همواره از ارکان اساسی در سیره امام خمینی رضوان الله بوده است تا جایی که در اواخر عمرشان، دستور به تشکیل نهاد «مجمع تشخیص مصلحت نظام» را می‌دهند. اساس کار ایشان، مصلحت‌سنجی به فراخور مقتضیات زمانی و مکانی است. ایشان، حکومت اسلامی را مقدمه واجب و ضروری می‌شمارد این را مد نظر قرار می‌دهد که اگر حکومت اسلامی تشکیل نشود به بسیاری از احکام و واجبات عبادی عمل نمی‌شود. لذا، دولت اسلامی و حفظ آن از مهم‌ترین واجبات است و اگر اجرای احکام موجب وهن نظام اسلامی شود، حفظ نظام، بالاترین مصلحت است و باید مقدم و آن احکام، تعطیل شوند (خسروپناه، ۱۳۷۹، ۱۶۵-۱۶۴). از دیدگاه ایشان، حتی برای حفظ اسلام و نظام سیاسی و مملکت اسلامی، برخی موارد که موجب حفظ نظام اسلامی می‌شود، مانند انجام کارهای حرام و ناروا را لازم و گاهی واجب می‌شمارد، به عنوان نمونه در مورد نفس جاسوسی برای حفظ اسلام و نظام اسلامی، نه تنها آن را ناروا نمی‌داند، بلکه نیکو و ضروری به حساب می‌آورند (فوزی، ۱۳۸۴، ۱۶۳). در مواردی که امام و ولایت فقیه با دایره اختیارات و صلاحیت‌های گسترده، پافشاری می‌کنند، از تقلید آن به صلاح مسلمین یا اقتضای مصالح اسلامی، غفلت نمی‌کنند. بنابراین، فقیه عادل از همه اختیارات و صلاحیت‌های حکومتی و سیاسی که برای پیامبر و ائمه معصومین (ع) ثابت است، برخوردار است (فوزی، ۱۳۸۴، ۱۵۵). امام در سخنان صریح از شورای نگهبان می‌خواهند که مصلحت را نیز همواره مدنظر قرار دهند (فوزی، ۱۳۸۴، ۱۵۶). اما امام به این هم بسنده نکرد و دستور تشکیل نهاد «مجمع تشخیص مصلحت نظام» را صادر کرد. وی با اشاره به نقش مکان و زمان در تصمیم‌گیری‌های شورای نگهبان، تاکید بر عدم تعارض قوانین تدوین شده با اسلام و لزوم اجتهاد بر مبنای مقتضیات زمانی و مکانی داشتند و از این طریق، اسلام را از متهم شدن به عدم توانایی در اداره جهان به‌ویژه در پیچ و خم‌های اقتصادی اجتماعی، نظامی و سیاسی مبرا نمود (امام خمینی، ۱۳۶۰، ۴، ۲۱۸ - ۲۱۷).

امام خمینی در برخی از کتاب‌های خود با اشاره به این که در هر ولایتی، اصل بر تقیّد به رعایت مصلحت باشد، بر این نکته مهم تأکید می‌کنند چه ارتباطی تنگاتنگ میان ولایت فقیه و بحث مصلحت وجود دارد و اساساً یکی از ابزارهای مهم اعمال ولایت، مصلحت است (فوزی، ۱۳۸۴، ۱۵۷). از منظر امام، رکن اصلی تشخیص مصلحت، ولی فقیه است، لکن، چون ولی فقیه نمی‌تواند همه مصالح کلی و جزئی را شخصاً تشخیص دهد و بر پایه آن حکم دهد یا قانون‌گذاری نماید، لذا با واگذاری این صلاحیت به اشخاص یا نهادهایی که دارای تخصص و توانایی لازم در هر زمینه‌ای هستند، قانون‌گذاری و تشخیص مصلحت از جانب این افراد یا نهادها، مشروعیت می‌یابد همانا این مسئله در سیره عملی ایشان، نمود بسیاری دارد و در موارد مختلفی، امور را به شوراهای مجموعه‌ها و افراد متخصص ارجاع می‌دادند و کارشناسی‌شده را تأیید می‌کردند (فوزی، ۱۳۸۴، ۱۵۵-۱۵۸). نمونه بارز در این باره، تأسیس مجمع تشخیص مصلحت نظام است که در صورت عدم توافق میان مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان، موضوع در مجمع مورد بررسی و کارشناسی قرار می‌گیرد و نتیجه به‌عنوان نتیجه مشروع، قلمداد می‌شود (خلیلیان، ۱۳۸۲، ۱۷۶). ایشان با تشکیل مجمع تشخیص مصلحت نظام، اقدامی اساسی در راستای رسیدن به حفظ نظام اسلامی انجام داد، و نتیجه عقلانیت حاکم بر سیره ایشان بوده است؛ چرا که عقلانیت اسلامی حاکم بر سیره امام، مصلحت دنیوی و اخروی انسان را در نظر دارد و عقلانیت نیز، مقتضی است که در انجام هر کاری، انسان، هدفی داشته باشد و در راه این هدف، مصلحت برتر را بر تمام دیگر مصالح، مرجع می‌داند. لذا، با توجه به این مطلب که امام برترین مصلحت‌ها را حفظ نظام می‌دانند؛ بنابراین، طبیعی است که تشکیل این هادی (مجمع تشخیص مصلحت نظام) در راستای هدف والای امام بوده که همان حفظ نظام اسلامی است و این عمل به وضوح، عقلانیت حاکم بر سیره ایشان را متجلی می‌کند.

۴. ویژگی‌های منطق تصمیم‌گیری از دیدگاه امام خمینی(ره)

۱.۴ بهره‌گیری از عقل جمعی و مشورت

از مهم‌ترین موارد در رهبری امام خمینی بعد از انقلاب اسلامی، مشورت ایشان در امور متفاوت است. نظراتی که در حین مواجهه عملی با مشکلات کشور از سوی امام صادر شده، بهترین معیار برای مطالعه نظر واقعی اوست. در سال‌های اولیه انقلاب اسلامی، ایشان، تصمیمات

بسیار تاریخی و اثرگذاری گرفته که نوع این تصمیمات در زمره مهم‌ترین تصمیمات است که در ادامه به برخی از این تصمیمات و نحوه اتخاذ آنها اشاره می‌شود:

عزل آقای منتظری: امام خمینی در تصمیم‌گیری برخورد با آقای منتظری، برای مسئله قائم مقامی رهبری بر اساس سه شاخص، تصمیم‌گیری کردند. شاخص اول، رعایت مردم سالاری دینی و شاخص دوم، بهره‌گیری از شاخص عقلانی در عزل ایشان به علت بالا بودن هزینه‌های وجود ایشان در این منصب در مقایسه با سودی است که در نبود ایشان در این منصب وجود دارد و شاخص سوم، رعایت اصول و ارزش‌های دینی در حال و آینده است که ایشان، از آن به عنوان وظیفه شرعی نیز یاد نمودند (امام خمینی، ۱۳۷۹، ۲۱، ۳۵۰).

انتخاب رئیس دولت موقت: امام خمینی در نامه ۶ فروردین ۱۳۶۸، خطاب به آیت‌الله منتظری می‌نویسد: از اول با انتخاب مهندس بازرگان موافق نبودم؛ اما نظر دوستان را در این رابطه پذیرفتم (امام خمینی، ۱۳۷۹، ۵، ۲۶۸). فارغ از بررسی علت این تصمیم و اثرات آن، اولین تصمیم مهم امام در مقام رهبر کشور، نه با نظر شخصی، بلکه با مشورت مشاوران معتمد گرفته شد. امام، این مسئله را به صراحت در حکم مهندس بازرگان، این‌گونه بیان کرد: «بنابر پیشنهاد شورای انقلاب» (امام خمینی، ۱۳۷۹، ۵، ۲۶۹)، چنین تصمیمی گرفته شد.

ادامه جنگ؛ بعد از فتح خرمشهر، مسئولان کشوری و لشکری، نظر امام را درباره ادامه جنگ، جویا شدند که به گفته اکثر فرماندهان، امام مخالف ورود به خاک عراق بود؛ اما فرماندهان نظامی، مخالفت کردند و از لزوم ورود به خاک عراق، سخن گفتند و در نتیجه، امام، نظر کارشناسان در این حوزه را پذیرفت.

خاتمه جنگ؛ حضرت امام، دو هفته قبل از قبول قطع نامه (۵۹۸)، هرگونه تردید در جنگ را خیانت اعلام کرد؛ «باید همه برای جنگی تمام عیار علیه امریکا و اذناش، به‌سوی جبهه رو کنیم. امروز، تردید به هر شکلی، خیانت به اسلام است. غفلت از مسائل جنگ، خیانت به رسول الله صلی الله علیه و آله است» (امام خمینی، ۱۳۷۹، ۷، ۳۲۸). با این حال، هنگامی که مسئولان کشور و امور جنگ به امام نامه نوشتند و اوضاع بد اقتصاد و کشور و وضعیت نظامی را بیان کردند، امام، موافقت خود را با قطع نامه، این‌گونه بیان کرد:

با توجه به نظر تمامی کارشناسان سیاسی و نظامی سطح بالای کشور که من به تعهد و دل‌سوزی و صداقت آنان اعتماد دارم، با قبول قطع نامه و آتش‌بس، موافقت نمودم و در مقطع کنونی، آن را به مصلحت انقلاب و نظام می‌دانم (امام خمینی، ۱۳۷۹، ۷، ۳۵۹).

۲.۴ آشتی‌دادن سیاست و شریعت

شاید بتوان گفت بعد از دوران غیبت، امام خمینی (ره) اولین کسی است که در عرصه آشتی‌دادن سیاست و شریعت موفق بوده است. ایشان کار نظری نیمه تمام فقهای قبل را تکمیل نموده و سپس توانست علاوه بر دیدگاه‌های خویش در عرصه مکتوب در عالم واقعیت نیز میان سیاست و شریعت پیوند برقرار کند و به صورت عملی پیاده کند. در ذیل، به ذکر چند مورد از دیدگاه‌های امام در رابطه با این مسئله و رد نظر سکولاریسم از منظر ایشان پرداخته می‌شود و تعریف و بیان غلط از اصول دین اسلام و دوم در تفاوت دین اسلام با مسیحیت بیان می‌شود. از آنجا که این نکته کلیدی است که موجب انحراف تعدادی از معتقدان به جدایی دین از سیاست در اسلام شده است، لذا، ایشان در کتاب ولایت فقیه خود، فرق میان اسلام و آنچه به عنوان اسلام معرفی شده است، می‌فرماید:

برای این که کمی معلوم شود فرق میان اسلام و آنچه به عنوان اسلام معرفی می‌شود تا چه حد است، شما را توجه می‌دهم به تفاوتی که میان قرآن و کتب حدیث با رساله‌های عملیه هست: قرآن و کتاب‌های حدیث، که منابع احکام و دستورات اسلام است از لحاظ جمعیت، از لحاظ جامعیت اثری که در زندگی اجتماعی می‌تواند داشته باشد، به کلی تفاوت دارد. نسبت اجتماعیات قرآن با آیات عبادی آن، از نسبت صد به یک هم بیشتر است از یک دوره کتاب حدیث، که حدود ۵۰ کتاب است و همه احکام اسلام را در بر دارد، ۳ - ۴ کتاب مربوط به عبادات و وظایف انسان نسبت به پروردگار است؛ مقداری از احکام هم مربوط به اخلاقیات است؛ بقیه هم مربوط به اجتماعیات، اقتصادیات، حقوق و سیاست و تدبیر جامعه است. خدای تبارک و تعالی به وسیله رسول اکرم (ص) قوانین فرستاده که انسان از عظمت آنها به شگفت می‌آید. برای همه امور، قانون و آداب آورده است. برای انسان، پیش از آن که نطفه‌اش منعقد شود تا پس از آن که به گور می‌رود، قانون وضع کرده است. همان‌طور که برای وظایف عبادی، قانون دارد. برای امور اجتماعی و حکومتی، قانون و راه و رسم دارد. حقوق اسلام، یک حقوق مترقی و متکامل و جامع است (امام خمینی، ۱۳۷۳، ۱۲ و ۱۳).

حضرت امام در شرح تفاوت بین دین مسیحیت و اسلام، تاکید دارند که اسلام دارای دستورات سیاسی و اجتماعی زیادی است. امام در جای دیگر به تعریف مفاهیم سیاسی می‌پردازند، زیرا برداشت‌های غلط از سیاست در جامعه، رواج داشته، لذا، به شرح و تبیین صحیح کلمه سیاست می‌پردازد و بیان می‌کنند که: «سیاست، خدعه و فریب نیست؛ سیاست، یک حقیقتی است، سیاست، یک چیزی است که مملکت را اداره می‌کند؛ خدعه و فریب

نیست؛ این‌ها، همه‌اش خطاست، اسلام، اسلام سیاست است، حقیقت سیاست است، خدعه و فریب نیست» (امام خمینی، ۱۳۷۹، ۱۲، ۱۳۲ و ۱۳۳). امام در جای دیگر می‌فرماید که: «سیاست این است که جامعه را هدایت کند و راه ببرد، تمام مصالح جامعه را در نظر بگیرد و تمام ابعاد انسان و جامعه را در نظر بگیرد» (امام خمینی، ۱۳۷۹، ۱۳، ۴۳۲ و ۴۳۳). ایشان با توسل به زندگی پیامبر اسلام (س) و زندگی ائمه (ع)، روحانیت شیعه را به دخالت نمودن در سیاست تشویق می‌کند (امام خمینی، ۱۳۷۹، ۱۴، ۱۸۸۴).

با توجه به این‌که سیاست دارای ارزش‌ها و اصول متغیری است و با توجه به زمان و مکان، ممکن است تصمیماتی اخذ شود که با ارزش‌های ثابت دینی جامعه، هماهنگ نباشد که این امور را به یکدیگر پیوند دهد، لذا، باید قواعدی وجود داشته باشد که آن‌ها را با یکدیگر پیوند دهد و مانع اختلاف و ناهماهنگی میان جامعه گردد. در مورد تصمیم‌گیری عقلانی امام در مسئله آشتی دادن سیاست و شریعت، ایشان سه تصمیم اخذ داشتند: ۱. تاسیس مجمع تشخیص مصلحت نظام (امام خمینی، ۱۳۷۹، ۱۵، ۲۹۷)، ۲. حکم ارتداد سلمان رشدی (امام خمینی، ۱۳۷۹، ۲۱، ۲۶۳) و ۳. نامه به گورباچف رئیس جمهور سابق شوروی (صحیفه نور، ۲۱، ۲۲۱) نوع تصمیمات امام بر اساس شاخصه‌های خاصی اخذ شده بود.

۵. فرآیند منطق تصمیم عقلانی از دیدگاه امام خمینی (ره)

۱.۵ برخورد با معاندین و منافقین

در منطق عقلانی امام خمینی (ره) روش مبارزه با معاندین و منافقین در هر موضوعی شیوه خاص خود را داشت. در صورتی که معاندی برای ضربه زدن به اسلام کار سیاسی انجام دهند مانند سلمان رشدی، امام طبق حکم شیعه و سنی با اعلام ارتداد، تبعات این نوع عناد نسبت به اسلام را خشتی کردند. ولی اگر عناد به از سر جهالت و ناآگاهی باشد، لازم است راه برخورد با چنین افرادی آگاهی بخشی و ارشادی باشد.

و من امیدوارم که برکات این انقلاب متحول کند همه قشرها را، حتی آن‌هایی که منحرف هستند. منحرفین یک دسته معاند سرسخت‌اند که اصلاح شدنی نیستند. این‌ها مثل سرطان می‌مانند که باید با جراحی، اصلاح بشوند. یک دسته هم معاند نیستند، اما منحرف‌اند، این‌ها را باید ارشاد بکنند. آن‌هایی که مستقیم هستند، باید این‌ها را ارشاد بکنند (امام خمینی، ۱۳۷۹، ج ۱۵، ص: ۴۳۰).

تحلیل منطق تصمیم‌گیری امام خمینی(ره) ... (امیر فاضلی و میترا بهرامی) ۲۶۳

هم‌چنین امام در لزوم مقابله جدی با منافقین می‌فرمایند

منافق‌ها هستند که برتر از کفارند، آنی که مسلمان می‌گوید هستم و بر ضد اسلام عمل می‌کند و می‌خواهد به ضد اسلام عمل کند، آن است که در قرآن بیشتر از آنها تکذیب شده تا دیگران، ما سوره منافقین داریم، اما سوره کفار نداریم، سوره منافقین داریم که برای منافقین از اول شروع می‌کند اوصافشان را می‌گوید. اسلام همیشه گرفتار یک هم‌چو جمعیت‌هایی بوده است. در صدر اسلام زیاد جمله هست در زمان حکومت امیرالمؤمنین(ع) زیاد این‌ها بودند. در زمان خود پیغمبر اکرم(ص) زیاد بودند و همین‌طور در طول تاریخ، اسلام گرفتار یک هم‌چو مسائل بوده است و گرفتار این‌که اشخاص هم از خود مسلمان‌ها، مردم خوب، مردم اسلامی گول می‌خورند، از این‌ها، از این اشخاص که با صورت اسلامی می‌آمدند وحی می‌کردند، گول می‌خوردند. (امام خمینی، ۱۳۷۹، ۱۲، ۱۹۲ - ۲۰۲).

امام افرادی که مورد اغفال قرار گرفته بودند به لزوم ارشاد آن منافقین جوان تاکید دارند:

باید در همه منابر به این جوان‌هایی که گول خورده‌اند از این منافقین و امثال آنها نصیحت بشود، دعوت به حق بشود، باید آنها را فهماند به ایشان که این‌هایی که شما را دعوت می‌کنند که به ضد جمهوری اسلامی قیام کنید، اینها با اسلام بد هستند، با اسم اسلام می‌خواهند اسلام را از بین ببرند. این‌ها یک روز با مقاصد اسلامی همراه نبوده‌اند، این‌ها نهج‌البلاغه و قرآن را اسباب دست قرار دادند برای این‌که نهج‌البلاغه و قرآن را از بین ببرند و این جوان‌های بی‌اطلاع، این پسرهای بی‌اطلاع، دستخوش این تبلیغات سوء این‌ها شده‌اند و در مقابل ملت ایستاده‌اند (امام خمینی، ۱۳۷۹، ۱۵، ۲۰۱ - ۳۰۸).

ایشان به لزوم مقابله با عناصر تفرقه‌افکن و تضعیف‌کننده ارزش‌ها می‌فرمایند:

اخیرا دست‌های پنهان و آشکار غرب و شرق به منظور ایجاد شکاف و اختلاف میان طرفداران انقلاب اسلامی به حيله جدیدی متوسل شده‌اند که مسؤولان عزیز و رده بالا‌های کشورمان و نیز شخصیت‌ها و چهره‌هایی از مجلس و دولت و روحانیون را به تفکر و گرایش‌ات وابستگی و همچنین عدول از مواضع گذشته و نهایتاً به شرق‌گرایی یا غرب‌گرایی متهم نمایند و مودیان به طرح مسائلی از این قبیل که فلان شخصیت نظام جمهوری اسلامی، راست‌گرا یا میانه‌رو یا سازشکار و غرب‌گراست یا فلان مسؤول تندرو و انقلابی شده‌است که نتیجتاً اعتماد مردم را به دست‌اندرکاران نظام سلب نمایند (امام خمینی، ۱۳۷۹، ۲۱، ۳۶)

همچنین در لزوم مقابله با منتقدین معاند فرمودند:

از جمله چیزهایی که محتمل است توطئه باشد برای تضعیف دولت اسلامی، مطالبی است که در بین ملت پخش می‌شود و در رسانه‌ها تعقیب می‌شود و از دولت انتقادهای غیرصحیح می‌شود و کوشش می‌شود دولت را در نظر مردم بد جلوه دهند. دوستان از این توطئه غافل و دشمنان در کمین هستند، من نمی‌گویم دولت صد درصد موفق است، لیکن می‌گویم خدمتگزار است و کوشش دارد انجام خدمت نماید. (امام خمینی، ۱۳۷۹؛ ۱۹، ۲۰۴)

در اوایل انقلاب عده‌ای با عبور از آرمان‌ها و ارزش‌های انقلاب، دچار دگردیسی شده و به هر بهانه‌ای به اقدامات و آرمان‌های انقلاب می‌تاختند. از همان روزهای نخست پیروزی انقلاب‌م‌ع‌اندین و مخالفینی بر سر راه مردم قرار گرفتند که حتی برخی از آنان با دشمنان همدست شدند.

امام با ادامه جنایت‌ها و تجاوز منافقین اقدامی قاطع در مقابل خیانت‌ها و ترورهای کور مردم عادی اتخاذ نمودند. ایشان برای حفظ کشور و نظام و خشکاندن غده چرکین نفاق، حکمی را صادر کردند که یکی از قاطع‌ترین و مهم‌ترین دستورات ایشان بود:

از آن‌جا که منافقین خائن به هیچ وجه به اسلام معتقد نبوده و هر چه می‌گویند از روی حيله و نفاق آنهاست و به اقرار سران آن‌ها از اسلام، ارتداد پیدا کرده‌اند، با توجه به محارب بودن آنها و جنگ کلاسیک آن‌ها در شمال و غرب و جنوب کشور با همکاری‌های حزب بعث عراق و نیز جاسوسی آن‌ها برای صدام علیه ملت مسلمان ما و با توجه به ارتباط آنان با استکبار جهانی و ضربات ناجوانمردانه آنان از ابتدای تشکیل نظام جمهوری اسلامی تا کنون، کسانی که در زندان‌های سراسر کشور بر سر موضع نفاق خود پافشاری کرده و می‌کنند، محارب و محکوم به اعدام می‌باشند و تشخیص موضوع نیز در تهران با رأی اکثریت آقایان حجت‌الاسلام نیری (قاضی شرع) و جناب آقای اشراقی (دادستان تهران) و نماینده‌ای از وزارت اطلاعات می‌باشد، اگر چه احتیاط در اجماع است، و همین‌طور در زندان‌های مراکز استان کشور رأی اکثریت آقایان قاضی شرع، دادستان انقلاب و یا دادیار و نماینده وزارت اطلاعات لازم‌الاتباع می‌باشد، رحم بر محاربین ساده‌اندیشی است، قاطعیت اسلام در برابر دشمنان خدا از اصول تردیدناپذیر نظام اسلامی است، امیدوارم با خشم و کینه انقلابی خود نسبت به دشمنان اسلام رضایت خداوند متعال را جلب نمایید، آقایانی که تشخیص موضوع به عهده آنان است وسوسه و شک و تردید نکنند و سعی کنند اشداء

تحلیل منطق تصمیم‌گیری امام خمینی(ره) ... (امیر فاضلی و میترا بهرامی) ۲۶۵

علی الکفار باشند. تردید در مسائل قضایی اسلام انقلابی نادیده گرفتن خون پاک و مطهر شهداء می‌باشد والسلام.

۲.۵ بازنگری قانون اساسی

بازنگری در قانون اساسی از دیگر مضامین فراگیر در بحث فرآیند است. از دیدگاه امام خمینی(ره) ایجاد حکومت برای رسیدن به اهداف والایی مانند استقلال، آزادی و عدالت است، اما این‌که حکومت چگونه باید باشد، تفاوت زیادی ندارد، همین‌که در راستای آن هدف باشد، کفایت می‌کند. لذا، مسیر مبارزه با پهلوی و متعاقب آن، پایه‌گذاری جمهوری اسلامی و تمام مبارزات امام و مخالفت با رضاخان و محمدرضا پهلوی، نشان از هدف امام برای اصلاح و نصیحت با آنان بوده است.

آن‌طور که ایشان بیان فرموده‌اند «من چاره در این می‌بینم که این دولت مستبد، به جرم تخلف از احکام اسلام تجاوز به قانون اساسی کنار برود و دولتی که پای‌بند به دولت اسلام و غم‌خوار ملت ایران باشد، بیابد» (امام خمینی، ۱۳۷۹، ۱، ۱۵۴). ایشان بعد از آن‌که دیدند به هیچ وجه نمی‌توان به اصلاح حکومت پهلوی دلخوش نمود و حداقل، در چارچوب قانون اساسی مشروطه درآورد، باگسترش اندیشه ولایت فقیه خویش، به فکر جانشینی برای نظام سلطنتی افتادند. ایشان تا روزهای پیروزی انقلاب اسلامی نیز برای خود به‌عنوان ولی فقیه آینده، نقش خاصی، مگر نظارت، مد نظر قرار نداده بودند. این مطلب را در مصاحبه‌های خویش بیان می‌داشتند. هم‌چنین در پیش‌نویس قانون اساسی مورد تأیید مجلس خبرگان، جایگاه رسمی و قانونی رهبری در نظر گرفته نشده بود و در اصل ۷۵ آن، رئیس‌جمهور به عنوان عالی‌ترین مقام رسمی کشور مطرح شده بود.

با توجه خطر انحرافی که می‌توانست تمام دستاوردهای انقلاب را از بین ببرد، این خطر انحرافی، موجب شد تا امام، خود را موظف به رهبری سیاسی و قانون نظام جدید کنند و اصل ولایت فقیه را که قبلاً انتظار بود به صورت نظارتی و غیر رسمی اعمال شود، اکنون به رسمیت شناخته شود و وارد قانون اساسی نمایند، لذا با اصلاحات صورت گرفته در قانون اساسی و تأکیدی که در مقدمه و متن قانون اساسی آمده بود، ایشان به عنوان مقام اول سیاسی کشور عهده‌دار مسئولیت شوند، همان‌طور که مصلحت زمانه و واقعیات جامعه موجب شد که اصلاحاتی در قانون اساسی انجام دهند. خطر و ضرری که ممکن بود در آینده، نصیب کشور شود، دستور به انجام اصلاحاتی برای قانون اساسی دادند. تصمیم به تغییر اصولی از قانون

اساسی را، باید از تصمیمات عقلایی و مصلحتی حضرت امام در نظر گرفت و مراعات مردم سالاری دینی در آن‌ها مدنظر قرار داده شده بود. ایشان در نامه ۴/۲/۶۸ به رئیس جمهور وقت، درباره تغییر اصولی از قانون اساسی چنین بیان می‌فرمایند:

از آن‌جا که پس از کسب ۱۰ سال تجربه عینی و عملی از اداره کشور، اکثر مسئولین و دست‌اندرکاران و کارشناسان نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران بر این عقیده‌اند که قانون اساسی با این‌که دارای نقاط قوت بسیار خوب و جاودانه است، دارای نقایص و اشکالاتی است که در تدوین و تصویب آن، به علت جوّ ملتهب ابتدای پیروزی انقلاب و عدم شناخت دقیق معضلات اجرایی جامعه، کمتر به آن توجه شده است. ولی خوشبختانه، متمم قانون اساسی جامعه، پس از یکی دو سال نیز مورد بحث محافل گوناگون قرار گرفته است و رفع نقایص آن یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر جامعه اسلامی و انقلابی ماست، چه بسا تأخیر در آن، موجب بروز آفات و عواقب تلخی برای کشور و انقلاب گردد و من نیز بر اساس تکلیف شرعی و ملی خود از مدت‌ها قبل در فکر حل آن بوده‌ام که جنگ و مسائل دیگر مانع از انجام آن می‌گردید. اکنون که به یاری خداوند و اصولی که ذکر می‌شود، تأیید آن را با آرای عمومی مردم شریف و عزیز ایران بگذارند. (امام خمینی، ۱۳۷۹، ۲۱، ۳۶۳).

ایشان، دلیل تصمیم برای انجام اصلاحات قانون اساسی را بنا بر ۱۰ سال تجربه عینی و عملی و دیدگاه کارشناسان و مسئولین کشور برای تغییر آن، شناخت دقیق معضلات اجرایی جامعه نسبت به اوایل انقلاب و ضرورتی که تأخیر در آن موجب بروز آفات و عواقب تلخ برای جامعه می‌شود، می‌دانند. این دلایل همان مواردی است که مدیران و متخصصان باید در تصمیمات کلان خود مورد توجه قرار دارند.

۶. نتیجه‌گیری

در پژوهش‌هایی که بعد از انقلاب اسلامی در خصوص محوریت منطق تصمیم‌گیری و انواع آن صورت گرفته، جای خالی پژوهش‌هایی در مورد تصمیم‌گیری منطقی با تأکید بر شناخت اندیشه امام(ره) باشد، کاملاً مشهود است و تاکنون به شناخت نگاه ایشان در این مورد به صورت علمی پرداخته نشده است. لازم است تا نوع نگاه متفکرین مسلمان، مانند ایشان بررسی شود و از یک سو به عنوان یک کار علمی در اختیار دانش پژوهان قرار داده شود و از سوی دیگر، به مثابه‌ی یک الگوی علمی در اختیار برنامه ریزان و سیاست‌گذاران کشور قرار گیرد. لذا، شناخت منطق

تحلیل منطق تصمیم‌گیری امام خمینی(ره) ... (امیر فاضلی و میترا بهرامی) ۲۶۷

تصمیم‌گیری ایشان به علت جایگاهی که در میان افراد دارند، اعم از افراد عادی تا افراد دارای رتبه و مقام و هم‌چنین برای آیندگان این مرزوبوم، لازم و ضروری است و از این حیث، این پژوهش، دارای نوآوری است. هم‌چنین با انجام چنین تحقیقاتی، ابعاد جدید به بدنه‌ی دانش موجود افزوده و مسیر حل مسائل فرهنگی هموار می‌شود.

از این رو، با در نظر گرفتن موضوع و هدف پژوهش پیش رو، یعنی شناخت منطق تصمیم‌گیری از منظر رهبر کبیر انقلاب اسلامی و با تکیه بر روش تحلیل مضمون به نتیجه‌گیری می‌پردازیم. با توجه به یافته‌های تحقیق، منطق تصمیم‌گیری موردنظر امام خمینی(ره) براساس ویژگی‌های مذهبی جامعه ایران و با مرکزیت اسلام است؛ به تعبیری، با شناخت نگاه ایشان در حوزه منطق تصمیم‌گیری و براساس نتایج، می‌توان از امام خمینی(ره) به عنوان سیاست‌مدار و فیلسوف اسلامی-ایرانی نیز نام برد.

منطق تصمیم‌گیری استخراج شده از بیانات امام خمینی(ره) را می‌توان در قالب یک جدول، خلاصه و جمع‌بندی کرد.

جدول ۱. منطق تصمیم‌گیری در اندیشه امام خمینی(ره)

حکومت مبتنی بر قانون الهی قسط و عدل هویت جامعه	تشکیل حکومت اسلامی	چرا
اختلاف با بنی صدر در عمل به قانون لازم الاجرا بودن قانون اساسی خلقیات اجتماعی	عمل و پایبندی به قانون	
تشکیل نهاد تشخیص مصلحت نظام ارجحیت حفظ نظام اسلامی	مصلحت سنجی	
عزل آقای منتظری انتخاب رئیس دولت موقت ادامه جنگ	بهره‌گیری از عقل جمعی و مشورت	چیزی
تاسیس مجمع تشخیص نظام حکم ارتداد سلمان رشدی نامه به رئیس‌جمهور شوروی سابق	آشتی دادن سیاست و شریعت	
سلمان رشدی مقابله با تفرقه افکنان و تضعیف کنندگان ارزشها برخورد قاطع با منافقین	برخورد با معاندین و منافقین	چگونگی
اعمال اصل ولایت فقیه در قانون اساسی	بازنگری در قانون اساسی	

کتابنامه

- امام خمینی (ره)، سید روح الله، (۱۳۶۰)، رساله نوین، ج ۴، تهران: نشر موسسه انجام کتاب
- امام خمینی (ره)، سید روح الله، (۱۳۷۳)، ولایت فقیه، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)
- امام خمینی (ره)، سید روح الله، (۱۳۷۹)، صحیفه نور، ۱۳، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)
- امام خمینی (ره)، سید روح الله، (۱۳۷۹)، صحیفه نور، ج ۱، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)
- امام خمینی (ره)، سید روح الله، (۱۳۷۹)، صحیفه نور، ج ۱، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)
- امام خمینی (ره)، سید روح الله، (۱۳۷۹)، صحیفه نور، ج ۲۱، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)
- امام خمینی (ره)، سید روح الله، (۱۳۷۹)، صحیفه نور، ۱۲، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)
- امام خمینی (ره)، سید روح الله، (۱۳۷۹)، صحیفه نور، ج ۱۴، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)
- امام خمینی (ره)، سید روح الله، (۱۳۸۱)، صحیفه نور، ج ۴، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)
- خسروپناه، عبدالحسین، (۱۳۷۹)، گفتمان مصلحت در پرتو شریعت و حکومت، تهران: موسسه فرهنگی دانش و اندیشه معاصر
- خلیلیان، سید خلیل، (۱۳۸۲)، حقوق بین الملل اسلامی، نهم، تهران: نشر فرهنگ اسلامی
- عابدی جعفری، حسن، تسلیمی، محمد سعید، فقیهی، ابوالحسن و شیخزاده (۱۳۹۰)، تحلیل مضمون و شبکه مضامین: روشی ساده و کارآمد برای تحلیل الگوهای موجود در داده‌های کیفی، اندیشه مدیریت راهبردی، ۵(۲)
- فوزی، یحیی، (۱۳۸۴)، اندیشه سیاسی امام خمینی (ره)، قم: نشر معارف

Abedi Jafari, Hassan, Taslimi, Mohammad Saeed, Faqihi, Abolhassan and Sheikhzadeh (2013), Thematic analysis and network of themes: a simple and efficient method for analyzing patterns in qualitative data, Strategic Management Thought, 5(2).

Fawzi, Yahya, (2005), Imam Khomeini's Political Thought, Qom: Ma'arif Publishing House.

Hamidreza Rahmanizadeh Dehkordi (2022), an introduction to the pathology of decision-making in governing institutions with emphasis on the government. Government Research Quarterly, Volume: 8, Number: 30

Imam Khomeini (RA), Seyyed Ruhollah, (1981), Risaleh Novin, Vol. 4, Tehran: Nomar Kitab Publishing House

Imam Khomeini (RA), Seyyed Ruhollah, (1994), Velayat Faqih, Institute for editing and publishing the works of Imam Khomeini (RA)

Imam Khomeini (RA), Seyyed Ruhollah, (2000) Sahifa Noor, Vol. 14, Institute for Editing and Publishing the Works of Imam Khomeini (RA)

تحلیل منطق تصمیم‌گیری امام خمینی (ره) ... (امیر فاضلی و میترا بهرامی) ۲۶۹

Imam Khomeini (RA), Seyyed Ruhollah, (2000), Sahifa Noor, 12, Imam Khomeini (RA) Editing and Publishing Institute

Imam Khomeini (RA), Seyyed Ruhollah, (2000), Sahifa Noor, 13, Institute for Editing and Publishing the Works of Imam Khomeini (RA)

Imam Khomeini (RA), Seyyed Ruhollah, (2000), Sahifa Noor, Volume 1, Imam Khomeini (RA) Editing and Publishing Institute

Imam Khomeini (RA), Seyyed Ruhollah, (2000), Sahifah Noor, Volume 21, Imam Khomeini's (RA) Editing and Publishing Institute

Imam Khomeini (RA), Seyyed Ruhollah, (2002), Sahifah Noor, Volume 4, Institute for Editing and Publishing the Works of Imam Khomeini (RA)

Khalilian, Seyyed Khalil, (2003), Islamic International Law, 9th edition, Tehran: Farhang Islamic Publishing House

Khosropanah Abdul Hossein, (2000) Expediency Discourse in the Light of Sharia and Government, Tehran: Cultural Institute of Contemporary Knowledge and Thought